

Шевченко М. М.¹, кандидат філософських наук, доцент (0000-0002-1139-1970)
 Лепіхов А. В.² (0000-0003-0745-8113)
 Храпач Г. С.³ (0000-0002-1089-1535)

¹ – Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України, Київ;

² – Центр безпекових досліджень Національного інституту стратегічних досліджень, Київ;

³ – Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

Теоретичні підходи та практична цінність прикладних досліджень міждержавної конфліктності в інтересах національної безпеки: британський досвід – уроки для України

Резюме. На основі вивчення позитивного досвіду Великої Британії щодо аналізу і прогнозування міждержавної конфліктності в інтересах національної безпеки розроблено пропозиції до дослідницької програми вивчення міждержавного конфлікту між РФ і Україною.

Ключові слова: безпекове середовище; міждержавна конфліктність; стратегічний аналіз і прогнозування у сфері національної безпеки; політика національної безпеки.

Постановка проблеми. У Стратегії воєнної безпеки України від 25.03.2021 зазначено, що пріоритети досягнення цілей державної політики у сфері оборони та військового будівництва реалізовуватимуться завдяки виконанню завдання – *“розвиток системи воєнної науки, спрямованої на вирішення теоретичних і практичних завдань забезпечення всеохоплюючої оборони України...”* [1].

Зазначене завдання набуває актуальності у розрізі трагічних подій російсько-українського воєнно-політичного конфлікту, на розвиток якого впливають чинники і фактори військового, політичного, дипломатичного, інформаційного, ідеологічного, економічного, соціального та іншого характеру, дослідження яких потребує комплексного науково-обґрунтованого підходу. Ця обставина визначає зв'язок з важливими науковими завданнями:

1) удосконалення існуючих та напрацювання нових методів і форм врегулювання воєнно-політичних та інших міждержавних конфліктів, виявлення і протидії зовнішнім загрозам національним інтересам, розвитку національної стійкості України до воєнних та інших небезпек;

2) забезпечення якісного наукового обґрунтування процесів стратегічного аналізу і прогнозування для розроблення та реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони України.

Ефективне функціонування механізмів захисту державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного конституційного ладу й інших життєво

важливих національних інтересів України від посягань більш вагомих воєнно-політичних суб'єктів (держав, міждержавних союзів тощо) має стати пріоритетом діяльності всіх суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні тенденції міждержавного протиборства, а також чинники та фактори міждержавної конфліктності досліджували як вітчизняні вчені [2–9], так й іноземні дослідники [10, 11]. Огляд результатів згаданих наукових досліджень дає змогу констатувати, що міжнародна конфліктологія не має загально визнаної методології, і цей напрям наразі існує на допарадигмальному рівні. За таких умов, що склалися науковці розробляють і використовують такі дослідницькі програми, як: вивчення трендів світового розвитку; вивчення змін зовнішнього та внутрішнього безпекового середовища; прогнозування майбутнього безпекового середовища; дослідження політичних, економічних, соціокультурних, історичних та інших причин появи міждержавної конфліктності; структурний аналіз міждержавних конфліктів; моделювання процесів управління міждержавними конфліктами тощо.

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових робіт з цієї дослідницької тематики, маємо констатувати, що на сьогодні ще обмаль наукових праць, у яких би вивчався досвід зарубіжних держав щодо аналізу і прогнозування міждержавної конфліктності, а також розглядалися проблеми науково-методичного забезпечення розроблення та

реалізації державної політики національної безпеки України спрямованої на запобігання та регулювання міждержавної конфліктності.

Мета статті – аналіз теоретичних підходів і практичної цінності прикладних досліджень міждержавної конфліктності, які здійснювалися в інтересах національної безпеки Великої Британії для надання пропозицій до використання позитивного досвіду щодо аналізу і прогнозування міждержавної конфліктності у вітчизняній практиці науково-методологічного забезпечення розроблення та реалізації політики національної безпеки в умовах російсько-української війни.

Для вирішення завдань дослідження використовувалися проблемно-структурний метод, який ґрунтується на принципах проблематизації, структуризації і дивергенції та метод порівняльного аналізу для вивчення першоджерел з досліджуваної теми, а також для вивчення зарубіжного досвіду науково-методичного забезпечення розроблення та реалізації політики національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Вивчення досвіду Великої Британії щодо аналізу і прогнозування міждержавної конфліктності в інтересах національної безпеки дало змогу виокремити кілька етапів інституалізації безпекознавчої компаративістики в британській системі забезпечення національної безпеки.

Першим етапом інституалізації безпекознавчої компаративістики є усвідомлення потреби в аналітичній та прогностичній інформації щодо міждержавної конфліктності та конкурентоздатності Великої Британії в умовах динамічного безпекового середовища [3].

Другим етапом вказаного процесу стало формування мети інформаційно-аналітичної діяльності та цілей науково-методичного забезпечення політики національної безпеки Великої Британії в напрямі управління міждержавною конфліктністю. Так, у британському науковому дискурсі обґрунтовано велику кількість теоретичних підходів безпекової компаративістики до аналізу і прогнозування міждержавної конфліктності. Цікаві напрацювання безпекознавчої компаративістики було здійснено в межах міжнародно-конфліктологічного, геополітичного та воєнно-політичного підходів. Ці напрацювання, на думку британських дослідників, включають такі основні дослідницькі програми:

А. Порівняльний аналіз геостратегічних комплексів, започаткований Б. Бузаном та О. Ульвером [10]. Ці регіональні комплекси безпеки формуються навколо геополітичних центрів сили, існують і функціонують у силовому полі міжнародних відносин. Системне оцінювання стану національної безпеки конкретної держави, аналіз міждержавних конфліктів здійснюється на рівні окремих держав, які включені у відповідні геостратегічні комплекси зі своїми правилами гарантування безпеки. Аналіз на рівні геостратегічного комплексу передбачає акцент, зважаючи на те, що геополітичні центри сили у своїй діяльності керуються різними концепціями безпеки, війни, міждержавного співробітництва у сфері безпеки як у своєму геостратегічному комплексі, так і у системі міжнародних відносин загалом. Водночас, інші актори міжнародних відносин, які належать до відповідного геостратегічного комплексу у своїй діяльності дотримуються правил гарантування безпеки встановлених геополітичним центром сили.

Б. “Зріла анархія” міжнародних відносин, ідея запропонована Б. Бузаном [11]. Порядок “зріла анархія” міжнародних відносин – це проміжний етап на історичному шляху від природного стану міжнародних відносин з їхньою непомірною анархією й міждержавною конфліктністю до світового співтовариства.

Наукові завдання, що вирішувалися британською школою безпекознавчої компаративістики мали як описовий (описовий), так і прогностичний (прогностичний) характер. Зокрема, *описовими завданнями* безпекознавчої компаративістики були: оцінювання результатів функціонування геостратегічних комплексів; опис різноманітної безпекової реальності; фіксація типологічної належності окремих держав до відповідних геостратегічних комплексів. *Прогностичними завданнями* безпекознавчої компаративістики були: теоретико-ігрове моделювання міждержавних конфліктів; прогнозування тенденцій розвитку міждержавної конфліктності; пояснення в міжнародному розрізі інституційного різноманіття регіональних комплексів безпеки та їх наслідків для державної політики національної безпеки конкретної держави.

Третім етапом інституалізації безпекознавчої компаративістики в системі забезпечення національної безпеки Великої Британії є ціннісне і нормативне впорядкування інформаційно-аналітичної діяльності у сфері національної безпеки Великої Британії в напрямку запобігання і регулювання рівня міждержавної

конфліктності. Так, у провідних державах НАТО значна увага приділяється науково-обґрунтованому стратегічному аналізу і прогнозуванню безпекового середовища під час розроблення та реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони [12]. Так, у Великій Британії однією із довгострокових стратегічних цілей у сфері національної безпеки і оборони визначено – забезпечення стратегічних переваг держави у майбутньому конкурентному середовищі через розвиток науки, інновацій та технологій. Підходи до досягнення цієї цілі розкрито у главі IV документа стратегічного планування “Глобальна Британія в епоху конкуренції: комплексний огляд безпеки, оборони, розвитку та зовнішньої політики” [13]. У Великій Британії розроблено Стратегію розвитку науки і технологій – 2020 для наукового забезпечення розвитку військових та інших безпекових спроможностей держави [14]. У документі приділено увагу удосконаленню методичного забезпечення у сфері воєнної науки та проведення науково-обґрунтованого аналізу за напрямками зовнішньої політики, національної безпеки і оборони Великої Британії.

Четвертим етапом інституалізації безпекознавчої компаративістики в системі забезпечення національної безпеки Великої Британії є організація інформаційно-аналітичної діяльності у сфері національної безпеки Великої Британії в напрямі запобігання та регулювання міждержавної конфліктності. Так, у 2021 році створено Офіс з питань комплексної оцінки викликів при Державному секретареві з питань оборони Великої Британії (*Secretary of State's Office for Net Assessment and Challenge, SONAC*) [15]. Цей офіс являє собою центр науково-обґрунтованого стратегічного аналізу при уряді Великої Британії, який створений за прототипом подібного центру у США.

Структурно SONAC (Центр) складається з міжвідомчих робочих груп за напрямками досліджень із числа науковців, урядових експертів, представників збройних сил та розвідки, приватних консалтингових структур, а також інших бізнес-організацій, які виконують замовлення уряду Великої Британії у сферах зовнішньої політики та національної безпеки і оборони.

SONAC у числі вирішення основних завдань досліджує, аналізує та надає науково-обґрунтовані рекомендації щодо:

удосконалення зовнішньої та воєнної політики ВБ стосовно захисту і просування

національних інтересів і забезпечення національної безпеки;

підтримання стратегічних переваг на міжнародній арені за умови недопущення виникнення війни в умовах жорсткої воєнно-політичної напруженості та міжнародної конфліктності тощо.

Ці завдання SONAC виконує з обов’язковим проведенням науково-обґрунтованого аналізу і прогнозування розвитку безпекового середовища на середньо- та довгострокову перспективу, оцінювання військових та інших спроможностей держав-геополітичних конкурентів, оцінювання ризиків і загроз, уразливостей і спроможностей Великої Британії, моделювання ситуацій міждержавної конфліктності у воєнній, зовнішньополітичній та інших сферах, а також аналізу проблем реалізації воєнної і зовнішньої політики Великої Британії.

Центр веде діяльність на основі аналізу розвідувальних відомостей спецслужб Великої Британії, наукової та іншої інформації від іноземних стратегічних партнерів (насамперед, у рамках НАТО), урядових відомств, наукових і експертно-аналітичних установ Великої Британії, а також на підґрунті аналізу іноземного і британського (як позитивного, так і негативного) досвіду. Для виконання завдань використовується інтелектуальний потенціал представників міжвідомчих робочих груп, які у своїй діяльності застосовують дослідницькі програми вивчення міждержавної конфліктності, стратегічного аналізу і прогнозування майбутнього безпекового середовища, а також технологічні можливості систем штучного інтелекту, програм моделювання ситуацій, цифрових каталогів даних, для функціонування яких постійно удосконалюється відповідне програмне та науково-методичне забезпечення [13, 15].

Використовуючи методику, яку запропоновано вітчизняними науковцями в [16], оцінено можливості використання досвіду Великої Британії щодо аналізу і прогнозування розвитку міждержавної конфліктності в інтересах національної безпеки для удосконалення науково-методологічного забезпечення розроблення та реалізації політики національної безпеки України. Зокрема, пропонується розробити дослідницьку програму вивчення міждержавного конфлікту між РФ і Україною, яка дасть змогу науково обґрунтувати шляхи розв’язання вказаного конфлікту на умовах України. Сутність цієї дослідницької програми полягає у використанні в процесі дослідження

міждержавної конфліктності “жорсткого ядра”, під яким розуміють сукупність підходів, які є основним інструментарієм вивчення об’єкта дослідження (міждержавної конфліктності), а також “гнучкої оболонки” – сукупність підходів, що використовуються дослідниками для додаткового вивчення різних сторін об’єкта дослідження [17]. На підставі аналізу результатів наукових досліджень [2–12] можна констатувати, що підходи “жорсткого ядра” дослідницької програми

вивчення міждержавного конфлікту між РФ і Україною мають відповідати незмінним принципам, зокрема: системності та розвитку, об’єктивності та історизму, а також принципу причинності.

Головними науковими завданнями цієї дослідницької програми (Табл. 1) є визначення передумов і причин виникнення міждержавного конфлікту між РФ і Україною, закономірностей розвитку вказаного конфлікту, принципів управління ним.

Таблиця 1

Структура дослідницької програми вивчення міждержавної конфліктності

Структура дослідницької програми	Напрями дослідження міждержавного конфлікту	Підходи до дослідження
ЖОРСТКЕ ЯДРО (основний інструментарій вивчення об’єкта дослідження – міждержавної конфліктності)	Дослідження причин виникнення міждержавного конфлікту	міжнародно-конфліктологічний історичний воєнно-політичний глобалістський
	Дослідження тенденцій розвитку міждержавного конфлікту	класичний конфліктологічний синергетичний феноменологічний
	Дослідження процесу управління міждержавним конфліктом	правовий кібернетичний геополітичний геоекономічний системно-функціональний просторово-стратовий структурно-морфологічний сценарний
ГНУЧКА ОБОЛОНКА (використовується для додаткового вивчення сторін об’єкта дослідження)	Додаткове дослідження різних аспектів міждержавного конфлікту та управління ним	аксіологічний інформаційно-конфліктологічний системно-діяльнісний політологічний

“Жорстке ядро” вказаної дослідницької програми становлять теоретичні підходи, за допомогою яких досліджуються відповідні фази міждержавного конфлікту (виникнення, розвиток), а також процес управління конфліктом. Для дослідження причин виникнення міждержавного конфлікту між РФ і Україною доцільно застосовувати міжнародно-конфліктологічний, історичний, воєнно-політичний, глобалістичний підходи.

Міжнародно-конфліктологічний підхід передбачає врахування під час дослідження міждержавних конфліктів закономірностей розвитку системи міжнародних відносин, що дає змогу всебічно оцінити рівень конфліктності між державами та визначити можливі шляхи подолання кризових явищ. Цей підхід включає в себе концепцію геостратегічних комплексів (Б. Бузан, О. Ульвер) [10] та концепцію зрілої анархії міжнародних відносин (Б. Бузан) [11], концепцію “політичного реалізму” (Р. Моргентау), концепцію “неореалізму” (К. Уолтц), концепцію “модернізму” (Дж. Розенау, Р. Снайдер, Н. Форвард),

концепцію “транснаціоналізму” (Р. Кеохейн і Дж. Най) [18], концепцію “мондіалізму” (Зб. Бжежинський, А. Страус, Ф. Фукуяма, Ж. Атталі, К. Санторо) [19].

Історичний підхід передбачає вивчення явищ міждержавних відносин (криз, конфліктів) в динаміці їхнього виникнення і розвитку, виявлення закономірностей їх розвитку. У процесі вивчення історії міждержавних відносин завжди враховується те, що в структурі історичних реалій закладені та зростають зародки майбутнього міждержавного конфлікту. Історичний підхід обумовлений взаємозв’язками минулого, сучасного і майбутнього того чи іншого явища міждержавних відносин, що надає змогу здійснювати прогнозування [7].

Воєнно-політичний підхід даватиме змогу досліджувати якісно нові воєнно-політичні зміни у зовнішньому безпековому середовищі, зокрема, у контексті розвитку міждержавної конфліктності. Зазначене, насамперед, передбачає запровадження якісного стратегічного аналізу, прогнозування і оцінювання змін щодо: трендів світового

розвитку; розстановки воєнно-політичних сил на світовому та регіональному рівнях; міжнародної і воєнно-політичної обстановки; науково-технічного і інноваційного розвитку у військовій галузі; розвитку воєнно-політичної думки; напрямів еволюції держав, союзів і коаліцій у світі, їх інтересів, цілей і наявних спроможностей, форм і методів досягнення стратегічних цілей у зовнішній і воєнній політиці; впливу глобальних та інших чинників на міжнародні та міждержавні відносини; запровадження потенційними воєнно-політичними суперниками новітніх форм проведення війни [7].

У межах *глобалістського* підходу перевага надається дослідженню актуальних викликів, які пов'язані з формуванням глобального суспільства, розвитком світової економіки, виснаженням планетарних ресурсів, зміною клімату, зростанням у світі соціальної нерівності, демографічними змінами, технологічним та інформаційним прогресом людства та ін. Зокрема, на характер сучасної міждержавної конфліктності впливає криза у системі міжнародних відносин, яка після біполярного устрою, так і не змогла трансформуватися в однополярну або у багатополлярну модель. В умовах розвитку глобальної економічної кризи гостро посилюється суперництво між провідними державами світу (у т.ч. між ТНК) за перерозподіл сфер впливу на міжнародній арені, контролю за світовими природними ресурсами, ринками збуту товарів і послуг, фінансовими, інформаційними потоками тощо. Національні держави, такі як Україна, змушені адаптуватися до складної міжнародної і воєнно-політичної обстановки. У кращому разі, вони вибирають на користь вступу до тієї чи іншої системи колективної безпеки. В іншому разі, такі країни дотримуються нейтралітету, що посилює загрози їх державному суверенітету і територіальній цілісності у контексті світових геополітичних, гео економічних і воєнно-політичних протистоянь [2].

Для дослідження тенденцій розвитку міждержавного конфлікту між РФ і Україною пропонуємо застосовувати класичний конфліктологічний, синергетичний і феноменологічний підходи.

Класичний конфліктологічний підхід поєднує такі теорії і концепції, як: “загальна теорія конфлікту” (К. Боулдінг), “теорія позитивно-функціонального конфлікту” (Л. Козер), “концепція міжнародного конфлікту” (К. Дойч, К. Мітчелл, Б. Броді,

Р. Патнем, М. Херманн), “теорія принципів переговорів” (Дж. Бертон, Р. Даль, Р.Фішер) та ін. [20].

Застосування *синергетичного підходу* дає змогу дослідити розвиток міждержавного конфлікту між РФ і Україною як системи, що самоорганізовується, має особливі джерела розвитку, є відкритою для зовнішніх впливів. Синергетичний підхід базується на дослідженні нелінійних систем. У цьому випадку явище міждержавного конфлікту постає як сукупність нелінійних процесів. Ідея нелінійності включає багатоваріантність, альтернативність шляхів еволюції та її незворотність. Розвиток міждержавної кризи може відбуватися за багатьма складно-прогнозованими варіантами, які доцільно розглядати у формі сценаріїв розвитку подій, моделювання ситуацій і з подальшим плануванням заходів реагування [6].

Застосування *феноменологічного підходу* дає змогу вивчити весь спектр конфліктної діяльності: нанесення фактичної шкоди супротивнику шляхом прямих воєнних дій і відкритої збройної боротьби, а також шляхом непрямих деструктивних і підіривних дій; створення загрози нанесення фактичної шкоди супротивнику шляхом демонстрації військової сили, політичного, дипломатичного, інформаційно-психологічного та економічного тиску на супротивника [21].

Під час дослідження процесу управління міждержавного конфлікту між РФ і Україною пропонуємо застосувати правовий, кібернетичний, геополітичний, гео економічний, системно-функціональний, просторово-стратовий, структурно-морфологічний і сценарний підходи.

Застосування *правового підходу* дає змогу проаналізувати відповідності діяльності суб'єктів міждержавної конфліктності принципам і нормам міжнародного права, досліджуються правові механізми, прецеденти та практики, які можуть застосовуватися під час подолання міждержавної кризи та ін. [2, 7].

Під час застосування *кібернетичного підходу* доцільно звернути увагу на науковий закон “необхідної різноманітності” (англ. – The Law of Requisite Variety, сформулював британський дослідник Вільям Росс Ешбі), який стосується досліджень розвитку організаційних і управлінських спроможностей держави [22]. Цей закон можна інтерпретувати так – для забезпечення ефективного кризового управління в умовах міждержавної конфліктності рівень розвиненості структури, функцій,

інструментарію, сил і засобів держави-учасника конфлікту має бути за своєю різноманітністю рівнозначним рівню розвиненості даних властивостей у держави-супротивника, стосовно якого здійснюється вплив, або мати перевагу над ним. У цьому контексті система забезпечення національної безпеки (СЗНБ) має бути креативного типу, діяти на випередження для забезпечення стійкості та ефективного реагування на загрози національній безпеці, передусім, на стадії тенденцій до їх виникнення [23]. СЗНБ повинна мати гнучкі підсистеми стратегічного аналізу, прогнозування, планування, організації та управління, зокрема: здатними завчасно адаптуватися до змін безпекового середовища, визначати пріоритети і забезпечувати якісний розвиток спроможностей, а також ефективну протидію загрозам національній безпеці на будь-якому етапі їх реалізації, за різноманітності варіантів їх прояву.

У межах *геополітичного підходу* дослідження міждержавного конфлікту між РФ і Україною бажано здійснювати з урахуванням різноманітних зовнішньополітичних та воєнно-політичних цілей держав з глобальним і регіональним геополітичними кодами [2–8, 12]. Зокрема, Україна перебуває на перетині геополітичних інтересів РФ, держав – членів ЄС, США, КНР, Туреччини тощо, в умовах глобальної кризи міжнародних відносин. Водночас, сучасна геополітична ситуація склалася таким чином, що Україна, як держава набула статусу безпекового “форпосту” на східних кордонах країн ЄС, яка випробовується на стійкість. Геополітичні цілі держав – членів ЄС і НАТО стосовно України перетинаються у точці дотику з асиметричними цілями РФ у питаннях щодо збалансування геостратегічних інтересів у безпековій, політичній, економічній, енергетичній та інших сферах в умовах перерозподілу геополітичного впливу. Зазначена асиметричність цілей характеризується певним рівнем антагоністичності, що спричиняє геополітичну напруженість, особливо у питаннях щодо оновлення системи європейської безпеки, вступу України до ЄС та НАТО тощо. Уряд РФ, для переваги у геополітичному протистоянні намагається збалансувати російські інтереси та цілі стосовно України із державами – партнерами Росії (зокрема КНР, Республікою Білорусь та ін.). Ці держави мають вплив на розвиток геополітичної

обстановки навколо України та відстоюють власні національні інтереси.

У процесі дослідження міждержавного конфлікту між РФ і Україною у межах *геоекономічного* підходу доцільно враховувати зміну інструментарію досягнення зовнішньополітичних цілей сучасними державами. Тобто, в умовах переходу міжнародних відносин з геополітичної на геоекономічну парадигму геоекономіка визначальним чином впливає на формування національних інтересів, і водночас відбувається зміна форм контролю над простором. Зокрема, відбувається перехід до економічного та інформаційного контролю [2, 5, 6]. На міждержавну конфліктність навколо України впливає значний рівень економічної конкуренції у світі. Наша держава є важливим геоекономічним суб'єктом та географічно з'єднувальною ланкою між Східно-Азіатськими і Європейськими політекономічними регіонами, геопростором зосередження потужних економічних ресурсів, промислових і аграрних спроможностей, важливих торговельних та трансенергетичних шляхів, ринків збуту товарів і послуг тощо. Китайська Народна Республіка розглядає геопростір України у межах реалізації своєї геоекономічної стратегії “Один пояс – один шлях” зорієнтованої на розвиток торговельно-економічних зав'язків на Євразійському континенті, що відбувається в умовах конкуренції за європейські ринки між КНР і США. Геоекономічні стратегії РФ зорієнтовані на повернення втрачених економічних позицій, створення впливу на країни ЄС для просування російських інтересів, насамперед, у фінансовій, економічній та енергетичній сферах. До того ж на посилення напруженості в Європі впливає чинник гострого суперництва Росії із США за ринки збуту енергетичних ресурсів у ЄС тощо.

У рамках *системно-функціонального підходу* доцільно розглядати відносини будь-якої держави із країнами-союзниками як багатофункціональну систему стратегічного партнерства у досягненні спільних безпекових цілей та інтересів і колективного їх відстоювання [2, 7]. Водночас необхідно враховувати, що національні інтереси і цілі є змінною величиною у просторі і часі, на що можуть впливати різні чинники і фактори залежно від геополітичних, геоекономічних, воєнно-політичних або інших змін. Можна стверджувати, що держави-стратегічні партнери відстоюють, передусім, власні національні інтереси, які іноді є завуальовані.

Вони лише узгоджують свої національні інтереси з інтересами країн-союзників за принципом пошуку спільної вигоди і компромісів, використовуючи колективний підхід та об'єднання спроможностей для досягнення складних стратегічних цілей. Тому будь-якій державі необхідно надавати пріоритет власним національним інтересам та лише їх збалансовувати з інтересами держав-союзників, а також з глобальними інтересами розвитку і безпеки людства.

Під час дослідження міждержавного конфлікту між РФ і Україною в межах *просторово-стратового підходу* необхідно враховувати, що на процес його врегулювання впливає широкий спектр взаємозалежних чинників і явищ, які являють собою багаторівневу структуру страт [2, 3, 5, 7]. Ці чинники та явища потребують виявлення, всебічного наукового аналізу та вивчення, визначення домінуючих і другорядних факторів, а також обов'язкового врахування їх під час формування відповідної державної політики у сфері національної безпеки і оборони України. Зокрема, вітчизняні науковці досліджують уявлення про світ як глобальний простір, що розглядається як сукупність підпросторів, які взаємодоповнені між собою [3, 5]. Це стосується геополітичного, гео економічного, воєнно-політичного, інформаційного, правового, фінансового, соціокультурного простору тощо, які відображають ту чи іншу сферу діяльності суспільства або держави.

У межах *структурно-морфологічного та сценарного підходів* проводиться структурний аналіз міждержавного конфлікту, який потребує врегулювання. Визначається його поточний стан, прогноуються та розробляються сценарії майбутнього розвитку, напрацьовуються рекомендації, плануються практичні заходи щодо врегулювання [2, 3, 5–7].

Методика аналізу і прогнозування міждержавного конфлікту може містити такі послідовні процедури:

а) ретроспектива – дослідження типових конфліктів у минулому, а також комплексу міжнародних, економічних, політичних, воєнних, соціокультурних факторів, які зумовили їх появу;

б) діагностика – опис, пояснення стану міждержавного конфлікту, складання його базисної теоретичної моделі;

в) проєкція – здійснюється на основі діагностики розроблених сценаріїв розвитку міждержавного конфлікту та розрахунку

можливих наслідків – проводиться за допомогою:

оцінювання перспектив розвитку міждержавного конфлікту на основі аналогії з відомими подібними міждержавними конфліктами;

перенесення у майбутнє тенденцій розвитку міждержавного конфлікту, що існували у минулому та існують нині;

модельне уявлення про майбутнє розвитку міждержавного конфлікту.

Розглянемо “гнучку оболонку” дослідницької програми вивчення міждержавного конфлікту між РФ і Україною, яку становлять теоретичні підходи, за допомогою яких додатково досліджуються різні аспекти міждержавного конфлікту та управління ним.

Аксіологічний підхід передбачає розгляд суб'єктивного боку ціннісного феномену безпеки, який “розкривається на підставі аналізу когнітивного, емотивного, оцінювального і екзистенційного компонентів становлення знання” [24]. Цей підхід може бути використано для дослідження ціннісних основ, міфів і стереотипів, які закладено в ідеологемах, що породжують міждержавні конфлікти і спричиняють їх загострення.

Інформаційно-конфліктологічний підхід дає змогу створити методологічну базу для дослідження різних аспектів інформаційного протиборства учасників міждержавного конфлікту [6–8]. У межах цього підходу можна провести порівняльний аналіз інформації щодо міждержавного конфлікту та його аспектів, отримати додаткові поточні відомості, сформулювати висновки щодо об'єктивності процесу дослідження.

Системно-діяльнісний підхід дає змогу якісного дослідження стратегічної культури держав – учасників конфлікту під час реалізації ними зовнішньої та воєнної політики. Також, науковому аналізу підлягатимуть чинники і фактори, які з цим пов'язані [25]. Зокрема, об'єктами дослідження мають стати система дій урядів таких держав і характерні особливості досягнення ними стратегічних цілей. Науковому аналізу підлягатимуть багатоходові операції, комбінації, маневри, тактики, прийоми, форми, методи проведення зовнішньої і воєнної політики державами, застосування ними дипломатичного, воєнно-політичного, економічного, інформаційного, соціокультурного інструментарію для просування національних інтересів. Це дослідження має ґрунтуватися, зокрема, на

вивченні системи дій держав-суперників в інших міждержавних та міжнародних конфліктах, у яких вони раніше брали участь. У межах підходу доцільно здійснювати аналіз спроможностей та уразливостей таких держав, а також проведення оцінювання відповідності задекларованих цілей та офіційних заяв їх урядів з реальними можливостями щодо реалізації задумів. Важливим є оцінювання ймовірності реалізації найгірших сценаріїв розвитку міждержавної конфліктності. Дослідження у межах системно-діяльнісного підходу сприятимуть якісному прогнозуванню та розробленню завчасних і ефективних заходів реагування.

У межах *політологічного підходу* передусім здійснюється аналіз політичної кон'юнктури, яка склалася в країнах міждержавного конфлікту [2, 7, 9]. Бажано звертати увагу на аналіз сукупності політичних умов, явищ і взаємозалежності певних політичних обставин, які склалися на користь врегулювання міждержавного конфлікту. Зокрема, аналізу можуть підлягати: політичні погляди і дії представників політичних, військових, бізнес-елітарних груп; розстановка політичних сил; дисбаланси та вразливості політичних системи у таких державах; рівень політичної підтримки влади з боку народу; рівень і причини соціального невдоволення або протестної налаштованості населення та ін. Важливо досліджувати погляди і пропозиції громадянського суспільства (з числа суб'єктів, які здійснюють професійну діяльність) стосовно шляхів урегулювання міждержавного конфлікту (науково-дослідні організації, консалтингові структури, експертно-аналітичні центри, громадсько-політичні об'єднання, окремі фахівці у сфері політики і безпеки тощо).

Висновки. Вирішення проблеми теорії та практики врегулювання міждержавних конфліктів у глобальному світі потребує удосконалення підходів до науково обґрунтованого аналізу і прогнозування міждержавної конфліктності. У цьому контексті перспективним є досвід Великої Британії стосовно інституалізації безпекознавчої компаративістики в системі забезпечення національної безпеки.

Для удосконалення науково-методологічного забезпечення розроблення та реалізації політики національної безпеки України на основі оцінювання можливостей використання позитивного досвіду Великої Британії щодо аналізу і прогнозування розвитку міждержавної конфліктності

запропоновано розробити дослідницьку програму вивчення міждержавного конфлікту між РФ і Україною. Ця дослідницька програма дасть змогу науково обґрунтувати шляхи врегулювання вказаного конфлікту на умовах України. Структурно ця програма містить:

“жорстке ядро”, яке становлять теоретичні підходи, за допомогою яких досліджуються відповідні фази міждержавного конфлікту (виникнення, розвиток), а також процес управління конфліктом:

“гнучку оболонку”, яку становлять теоретичні підходи, за допомогою яких додатково досліджуються різні аспекти міждержавного конфлікту та управління ним: аксіологічний, інформаційно-конфліктологічний, системно-діяльнісний, політологічний.

Перспективним **напрямом подальших досліджень** вбачається теоретико-ігрове моделювання міждержавних конфліктів у східноєвропейському геостратегічному комплексі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року “Про Стратегію воєнної безпеки України” : Указ Президента України від 25.03.2021 р. №121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (дата звернення: 04.01.2022).
2. Горбулін В. П. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
3. Житник О. М. Формування державної політики національної безпеки в умовах трансформацій у військовій сфері : дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / МАУП. Київ, 2021. 347 с.
4. Зюзя О. В., Храпач Г. С. Дослідження російських геостратегічних цілей стосовно України через призму структурного аналізу збройного конфлікту на Донбасі. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. Київ, 2019. № 3 (67). С. 130–135.
5. Майбутнє безпекове середовище 2030: стратегічне передбачення (попередній опис) : монографія / В. В. Скібіцький, О. В. Луговський, О. В. Крисальний, С. В. Олексієнко, О. М. Житник, І. В. Аблазов. Київ, 2020. 51 с.
6. Осьодло В. І., Будагянц Л. М. Соціально-філософські та психологічні аспекти сучасних війн : монографія. Київ : ЕртЕк, 2018. 408 с.
7. Перепелиця Г. М. Україна – Росія: війна в умовах існування : монографія. Київ : СтилоС, 2017. 880 с.
8. Сучасні тенденції міждержавного протиборства та стратегії державного реагування на загрози територіальній цілісності України / О. Г. Давиденко, В. І. Курганевич,

- В. П. Масовець, В. А. Соколов, М. М. Шевченко. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : онлайн журнал. 2017. № 9. Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1119> (дата звернення: 03.01.2022).
9. Чигринський В. А., Шевченко М. М. Методика компаративного аналізу зарубіжного досвіду щодо врегулювання воєнно-політичного конфлікту та реінтеграції окупованих територій. *Labyrinths of Reality* : матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (Монреаль – Северодонецьк, 14-15 лют. 2020 р.). Київ, 2020. № 2 (7). С. 197–199.
10. Buzan B., Waever O. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 588 p.
11. Бузан Б. Уровни анализа в международных отношениях. *Теория международных отношений на рубеже столетий* / под ред. К. Буса и С. Смита. Москва : Гардарики, 2002.
12. Пелих А. О. Воєнно-політичні моделі держав в управлінні національною безпекою євроатлантичних і пострадянських країн : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. / НАДУ. Київ, 2017. 20 с.
13. Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy. www.gov.uk. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy> (дата звернення: 03.01.2022).
14. Science and Technology Strategy 2020. www.gov.uk. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/mod-science-and-technology-strategy-2020> (дата звернення: 05.01.2022).
15. Defence in a competitive age (accessible version). Corporate report. Updaten 30 March 2021. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/defence-in-a-competitive-age/defence-in-a-competitive-age-accessible-version> (дата звернення: 05.01.2022).
16. Пелих А. О., Шевченко М. М. Оцінка можливостей використання в Україні досвіду європейських країн щодо забезпечення національної безпеки: методологічний та практичний аспекти. *Реструктуризація глобального простору: історичні імперативи та виклики* : зб. тез доп. (Київ, 23 квіт. 2015 р.) / ДАУ при МЗС. Київ, 2015. С. 149–152.
17. Кун Т. Структура научных революций / пер. с англ. ; сост. В. Ю. Кузнецов. Москва : ООО "Издательство АСТ", 2003. 605 с.
18. Методика реагування на виклики, небезпеки та загрози національній безпеці держави : навч. посіб. / В. Ю. Богданович, А. І. Семенченко, Д. Я. Кучма, А. В. Дацюк. Київ : НАДУ, 2009. 40 с.
19. Мондіалізм. *Енциклопедія сучасної України*. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=69164 (дата звернення: 05.01.2022).
20. Мандрагеля В. А. Війна. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 3 : Історія державного управління / наук.-ред. колегія : А. М. Михненко (співголова), М. М. Білинська (співголова) та ін. С. 89–91.
21. Шевченко М. М. Феноменологія воєнно-політичного конфлікту. *Virtus*. 2018. № 26. С. 38–42.
22. Письменний І. Закон необхідної різноманітності у публічному управлінні. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_02\(5\)/10rivru.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_02(5)/10rivru.pdf) (дата звернення: 03.01.2022).
23. Зозуля О. С., Шевченко М. М. Системи забезпечення національної безпеки адаптивного та креативного типів: порівняльний аналіз. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 16. С. 125–129.
24. Горлинський В. В. Філософія безпеки і сталого розвитку: ціннісний вимір : монографія. Київ : ПАРАПАН, 2011. 378 с.
25. Литвиненко А. В. Стратегическая культура России. Выводы для Украины. URL: <http://www.rulit.me/books/strategicheskaya-kultura-rossii-vyvody-dlya-ukrainy-read-315124-1.html> (дата звернення: 09.01.2022).

Стаття надійшла до редакційної колегії 07.02.2022

Theoretical approaches and practical value of applied research on interstate conflicts in the interests of national security: British experience – lessons for Ukraine

Annotation

Based on the study of the positive experience of the United Kingdom in analyzing and forecasting interstate conflict in the interests of national security, proposals were developed to improve scientific and methodological support for the development and implementation of national security policy in Ukraine.

The program will allow scientifically substantiating ways to resolve this conflict in Ukraine. Structurally, the program contains:

1) “*hard core*”, which consists of theoretical approaches that explore the relevant phases of interstate conflict (origin, development), as well as the process of conflict management:

international conflict-based, historical, military-political, and globalist approaches are used to study the causes of the interstate conflict between the Russian Federation and Ukraine;

classical conflict, synergetic and phenomenological approaches are used to study the trends in the development of the interstate conflict between the Russian Federation and Ukraine;

legal, cybernetic, geopolitical, geo-economics, system-functional, spatial-stratographic, structural-morphological and scenario approaches are used to study the process of managing the interstate conflict between the Russian Federation and Ukraine;

2) *“flexible shell”*, which consists of theoretical approaches that further explore various aspects of interstate conflict and its management: axiological, information-conflict, system-activity, political science.

Keywords: security environment; interstate conflict; strategic analysis and forecasting in the national security field; national security policy.